

Η ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΥΜΑΚΑΙΝΑ

Η διαχρονικότητα της ποίησης πολλές φορές μας εκπλήσσει. Ένας ποιητής γράφει κάποιους στίχους και μετά από χιλιάδες χρόνια ένας άλλος ποιητής, λαϊκός, σχεδόν αγράμματος, επαναλαμβάνει τους ίδιους στίχους, με το ίδιο νόημα.

Την αφορμή για τις σκέψεις μου αυτές την έδωσαν δυο στίχοι από την στιχοπλακιά της Χατζηγιακουμάκαινας που έγραψε ένας άγνωστος σε μας λαϊκός ποιητής και άλλοι δύο στίχοι οι 259-260 από τη ραψωδία Γ΄ της Οδύσσειας του Ομήρου του μεγαλύτερου ποιητή όλων των εποχών.

Ο Τηλέμαχος λίγο πριν την επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη ξεκινά ένα ταξίδι με την προτροπή της θεάς Αθηνάς, για να συναντήσει τους συντρόφους του πατέρα του που είχαν γυρίσει από την Τροία και να μάθει από το στόμα τους τι γνώριζαν για την τύχη του πατέρα του.

Όταν έφτασε στο παλάτι του Νέστορα στην Πύλο, ο γέρο βασιλιάς τον φιλοξένησε και του εξιστόρησε τις περιπέτειες του γυρισμού και απάντησε στις ερωτήσεις του νεαρού βασιλόπουλου. Όμως ο Τηλέμαχος είχε και την απορία για το τι απέγιναν ο Αγαμέμνωνας και ο Μενέλαος. Ο Νέστωρας τότε του διηγήθηκε όλα τα γεγονότα για το έγκλημα του Αίγισθου και της Κλυταιμνήστρας όταν σκότωσαν τον Αγαμέμωνα μέσα στο λουτρό τη μέρα που εκείνος γύρισε στις Μυκήνες, και πως ο Μενέλαος θα εκδικιόταν το θάνατο του αδελφού του.

Να πως μεταφράζει ο Δημήτρης Μαρωνίτης τους επίμαχους στίχους:

...αν ζωντανό τον Αίγισθο μες στο παλάτι τον πετύχαινε
από την Τροία γυρίζοντας ο γιος του Ατρέα ο ξανθός Μενέλαος
μήτε νεκρό δεν θ' άφηνε να τον σκεπάζουν με της γης το χώμα
έξω απ' την πόλη, απόμακρα, το πεταμένο σώμα του θα το σπάραζαν
τα όρνια τα σκυλιά, ...

να πως μας τα μεταφέρει έμμετρα ο Αργύρης Εφταλιώτης:

Αν ζούσε ακόμα ο Αίγισθος μες στα παλάτια εκείνα
τότε που γύρισε ο ξανθός Μενέλαος απ' την Τροία
ως μήτε γης δε θα 'ριχταν απάς στο λείψανο του
παρά θα τονε τρώγανε τα όρνια και οι σκύλοι
μέσα στου κάμπου τις ρημιές, αλάργα από τη χώρα.

και να οι στίχοι από την στιχοπλακιά της Χατζηγιακουμάκαινας:

Πο λάθος σαν τον σκότωσαν, κακώς κακού τον πήγαν
στου λιβαδιού τες ξεβρουλιές, τον άφησαν και φήγαν
και σαν εβρόμεσεν εκεί στις ξεβρουλιές κριμμένος
πο σκύλλους και πο ώρνεα εφάνη φαγωμένος.

Αυτά σαν εισαγωγή. Ας έλθουμε όμως στο θέμα μας.

Για πρώτη φορά η στιχοπλακιά της Χατζηγιακουμάκαινας δημοσιεύεται στο βιβλίο του Παναγιώτη Νούτσου και της Μαρίας Χατζηγιακουμή «Μια πόλη στη λογοτεχνία ΚΩΣ», στη σελίδα 149.

Ένα μικρό σχόλιο προηγείται του κειμένου: «Απουσίαζε στην Πόλη ο Χατζη Γιακουμής, προεστός του Πυλίου, όταν στο εξοχικό του ο «Τσεσμελής» (υποτακτικός) αποφασίζει να θανατώσει τη Χατζηγιακουμάκαινα για να κλέψει τα φλουριά τους. Η στιχοπλακιά αποδίδει γεγονός που συνέβη περίπου κατά τη δεκαετία του 1830.»

Το ποίημα είναι γραμμένο σε μέτρο Ιαμβικό. Οι στίχοι του όλοι έχουν 15 συλλαβές και η τελευταία λέξη του στίχου τονίζεται στην παραλήγουσα εκτός από τους στίχους 76 και 77 που τονίζονται στην λήγουσα. Υπάρχει ομοιοκαταληξία ανά δύο στίχους, εκτός από τους στίχους 11-12, 13-14, 17-18, 37-38, 65-66, 85,86 και 115-116. Κρατήθηκε η ορθογραφία του κειμένου όπως είναι γραμμένο στο αρχείο του Ιακώβου Ζαρράφτη, που παραδόθηκαν από την κληρονόμο του στο Δήμο της Κω και φυλάγεται στην Δημοτική Βιβλιοθήκη.

(Το κείμενο της στιχοπλακιάς)

Στου Οκτωβρίου τις οκτώ κακή βραδιά πλακώνει
Τετράδη¹ μαύρη νύχτωσε και Πέφτη² ξημερώνει.
Η Πέφτη που ξημέρωσε, είθε μη ξημερώσει.
Ξημέρωσε για δυο ψυχές που είχαν θανατώσει.
Εκεί στου Χατζηγιακουμή εις του Μακρή που λέσιν³
επήγ' ο Κλεφτοκωσταντής για να τους εκτελέση.
Μα δεν επήγε μοναχός, πήρε και συντροφάκια
διά να τους σκοτώσωσι να πάρουνε φλουράκια.
Κακοχροννάχουν τα φλουριά αυτά και το καλόν τους
πλειώτερη⁴ ειν' η πίκρα τως παρά το διάφορον⁵ τως.
Τετράδη νύχτα πήγανε, μεσάνυχτα η ώρα.
και τα παιδιά τους εθωρούν και πιάνει τα τρομάρα.

Την πόρτα αφού ήμπανε, εγύρευαν το μάλι⁶
τον λύχνον εσυμπάλανε⁷, γιατί δεν είχε λάδι.
_ «Για πήτε μας βρομόσκυλλα, που έχετε το μάλι,
να μη σας εσκοτώσωμεν και πάγει το κεφάλι».
_ «Τα γρόσια μας δεν είν' εδώ, ο αδελφός μου τάχει
κι αν θέλετε κλουθίζετε, χάτε να σας τα δώσει».
Τότε τους φοβερίζουνε με αγριοφωνάρα
και τα παιδιά τους αγρικούν και πιάνει τα τρομάρα

¹ τετράδη = τετάρτη, ημέρα της εβδομάδας.

² πέφτη = πέμπτη, ημέρα της εβδομάδας.

³ λέσιν = λένε.

⁴ πλειωτερη = περισσότερη.

⁵ διάφορον = ωφέλεια , κέρδος.

⁶ μάλι = θησαυρός, χρυσά νομίσματα.

⁷ εσυμπάλανε = προσθέσανε, αυξάνανε. Κατά τον Μ.Σκανδαλίδη, Λεξικό των Κωακών Ιδιωμάτων, συμβάλλω «ρίχνω ξύλα στη φωτιά για να ανάψει, στο φούρνο για να πυρώσει», φρ. «σύμβαλλε τη φωτιά». (Για την προκειμένη περίπτωση: «ρίχνω λάδι στο λυχνάρι για να δυναμώσει η φλόγα του».

Κι Αντώνης ο κακόμοιρος κλαίει κι αναστενάζει
και με τα δόλια κλάματα του κοπελιού φωνάζει.
_ «Βοήθησε Νικόλα μου, φτάξε σ' αυτή την ώρα
κλέφτες μας επατήσανε τι θα γενούμε τώρα;»
Ο Τσεσμελής σαν τ' άκουσε, πολλά του βαροφάνη
μιαν χατζαριάν⁸ του τείναξε και τα' άντερα του βγάνει.
Κι Αντώνης πολογήθηκε⁹ τ' άχαρον παλληκάρι
«Τον τρόπον και τον πόνον μου άλλος να μην τον πάρη.
Ησκότωσες με Τσεσμελή, κι ο θιός να σε σκοτώσει
εκείνος πούνε στα ψηλά, θε να σου τα πληρώσει».
Τον Χατζηγιόργην ήρπαξε και βάλλει τον ομπρός του,
οπου από τον φόβον του τού βγαίν' ο λογισμός του.
Η караμπίνα στην καρδιάν, μαχαίρι στον λαιμόν του
ωχού το βαρυοροίζικον κι' ηντ' άτον¹⁰ το καλόν του.
Η μάνα πως τους αγρυκά, γλυκιάν στρηγλιάν της βγάζει
της μάνας πάντα, το κακόν, στον λογισμόν της βάζει
Στριγλιάν φωνήτσαν ήβγαλεν όσον κι αν εδυνάστη¹¹
για να ακούσ' η γειτονιά, τον κόσμον να συνάξη.
Ο Κωσταντής σαν άκουσε, πολλά του βαροφάνη
νεβαίνει κει που ήτονε πο τον λαιμόν την πιάνει.
ωσάν θερίον πιάνει την, ευθύς κι από το χέρι
και κάτω την κρεμοβολά¹² της μπήγει το μαχαίρι.
Τρεις μαχαιριές εις τον λαιμόν, και μια εις την κοιλιάν της
μ' αλήθεια η υστερινή έκωψε την καρδιάν της.
Εκάηκε η καρδούλα της εκάη κι η κοιλιά της
οπούταν τα σηκώτια της μαζί με τα' άντερα της.
Πίτι¹³ τους εσκοτώσανε, εκάμασιν παζάρι¹⁴
όλλους να τους σκοτώσουσιν με τ' έρημο χαζάρι.
Κι ο Γιωργαράς επρόλαβε, «Χατζήδενα φωνάζει
Ιντάχει¹⁵ η χατζήδενα και κλαί κι αναστενάζει;
Ιντάχεις δα Χατζήδενα, πόψε με τα παιδιά σου
παρήμ'¹⁶ ο Χατζηγιακουμής δεν ειν' εδώ κοντά σου;»
Και ο Κασσιότης τ' άκουσε, πολλά του βαροφάνη
καραμπινιάν του έσυρε, για να τον αποβγάνη.
Μα ο θεός το άδικο στον άδικο το βάλλει
τον σύντροφον του βάρεσε με λάθος τον ποβγάλλει.
και ήπεσεν του το κλειδί¹⁷, πέφτει και το χαζάρι
κι ο Χατζηγιόργος κόφτει τως και πέφτει στο αμπάρι
και κάνει τρόπον¹⁸ από κεί στα σκοτεινά με τρόπο
και πέφτει στο κατώγι τως και ξετρυπά στον δρόμο.

⁸ χατζαριά = χτύπημα με χατζάρι (σπαθί).

⁹ πολογήθηκε = απάντησε.

¹⁰ ηντ' άτον = τι να ήταν.

¹¹ εδυνάστη = μπόρεσε.

¹² κρεμοβολά = ρίχνει κάτω.

¹³ πίτι = όταν

¹⁴ παζάρι = εδώ, συμφωνία

¹⁵ Ιντάχει = τι έχει.

¹⁶ παρήμ' = μήπως, άραγε.

¹⁷ κλειδί = Αυτοσχέδιος εκρηκτικός μηχανισμός.

¹⁸ τρόπον = βρίσκει τον τρόπο, τα καταφέρνει.

Την πόρταν όξω βγήκασιν, δυο πιστολιές του σύραν
την σκάλαν κατεβαίνασιν και μάλι δεν επήραν.
Κι ο Χατζηγιώργης πούκωψε, κλαίει και νεστενάζει
γυμνός ξυπόλιτος τρελός της αδερφής φωνάζει
«Ανοίξετε Κατερινιώ, ανοίξετε γαμπρέ μου
Σκοτώσανε την μάναμ μας , σκοτώσαν τον ‘δερφό μας»
Και κείνοι σαν τ’ ακούσασι, τους έπιασε τρομάρα
λιγοθυμιά τος ήρτενε και φοβερή λαχτάρα.
Μ’ η Χατζηγιακουμάκενα γυρεύει τα παιδιά της
Παιδιά μου τους εφώναζε και ράϊζ’ η καρδιά της
Επήγαινε η Κυδωνιά, επήγε το Γιαννάκι,
και σκύψαν και την φίλησαν πάνω στο μαγουλάκι.
Εκεί, να κι η Κατερινιώ τρεχάτη κι η Ανθούσα
ιντάχαν κι ίντα πάθασιν την μάναν αρωτούσα.
Η μάνα τως, τα ρούχα της τις μαχαιριές τως δείχνει
και ήρτεν τως λυποθυμιά στον πόνο τες ερίχνει.
Σαν τες ξελιγοθύμησαν, τη μάνα τους ξαναροτούν
στέκοντας από πάνω της και την παρηγορούν.
«Μάνα μου πε μας γιατρικά διά να σε γιατρέψω
για να σου βάλω στες πληγές ίσωστε¹⁹ σε κερδέψω».
«Ψήσε ψωμί με το κρασί και βαλ’ μου στο λαιμό μου
Κι ας πά κι ο Κλεφτοκωστανής να πάρει τον καμόμ μου.
σφάξε σφακτόν Κατερινιώ και μέσα τύλιξε με
κάμεμου κι άλλα γιατρικά και πόψε κέρδεψε με
Βράστε νερόν Κατερινιώ, και βάλε μου τα πόδια
το γαίμα μ ούλον ήτρεξεν πο της καρδιάς τα κλώνια.
Μα άκουσε Κατερινιώ, δια να σου μιλήσω
αν ειν’ καλά ο Αντώνης μου θέλω να σ’ερωτήσω.»
Κι ενώ τον εσκοτώσανε, κείνη δεν της το λέγει.
«Εκείνος μάνα, νε καλά» παρηγοριάν της λέγει
«Για έλα δω Κατερινιώ... και την ευχήν σ’ αφίνω
τα τρία τα παιδάκια μου σ’εσέ τα παραφίνω,
σαν έρτει ο αφέντης σας ειπέτε του, τα θέλω²⁰
τους τελευταίους μου γλυκούς χαιρετισμούς του στέλλω
χαιρετισμούς από καρδιάν κι αγέρ’ από τα μάτια
και πες του πως με κάμανε για κείνονε κομμάτια
και πιάσε κάμε μια γραφή και στείλε του Χαζή μου
πως μου το κατακόψασιν οι κλέφες το κορμί μου
Γραφή μου σαν σε πιάσουνε δυό χέρια φίλησε τα
κι αν ερωτήσουν και για με τα ξέρεις συ και πέ τα.
κι όταν σε πιάσει ο Χαζής. γραφή να σε νεγνώση²¹
γενού συ μαντιλάκι του, δάκρυα να σε γεμώση».
Τότ’ η ψυχή της ήβγαινε, τα ρούχα της της βάλλουν,
στολίζουν τον Αντώνη της, κοντά της τον εβάλλουν.
Για δέτον τον Αντώνη μας, θαρείς α σου μηλήσει
οπούταν το μπογάκι του ωσάν το κυπαρίσσι.
Για δέστε τον Αντώνη μας ‘μματόφρυδον το έσει,

¹⁹ ίσωστε = ίσως και.

²⁰ τα θέλω = αυτά που θέλω.

²¹ νεγνώση = αναγνώσει, διαβάσει.

που ξάφνου του τη δώκανε τημ μαχαιριάν στημ μέση.
 Για δεσ την την Χατζήδενα οπούναι σαν λαμπάδα
 ως κ' εκείδά που κείτεται, φαίνεται σαν φρεγάδα.
 Και πήγανε και χώσαν τους εις τον Αηννικόλα
 γυναίκες, άνδρες κλαίγασι και τα μικράκια όλα.
 Μικροί μεγάλοι κλέγασιν και λέγαν τον καμόν τος
 την αγριοτρομάραν τως τον κακοσκοτωμόν τως.
 Ανάθεμα το ριζικόν και την κακήν την ώρα
 ίντα 'νε που τους κλούθιζε πο την καταφαγούρα.
 Ω Χατζηγιακουμάκενα ίντα τον το γραφτό σου
 να κείτεσαι στα ρούχα σου, να βρής το θάνατο σου.
 Αντώνη μ' αρχοντόπουλον, ίντα τον το γραφτό σου,
 να 'ρτής από τον καφενέ, να βρής τον θάνατο σου.
 Κρίμα σου Χατζηγιακουμή, πο την πολλήν την γνώση,
 ν' αφήσης έτσι το κακόν πάνω σου να ριζώσει
 που στην αυλή σου πρέπανε ασλάνια²² και καπλάνια²³
 οπούσουν άρχοντας καλός κι είχες και μεητάνια.²⁴
 Οι πόρτες σου, επρέπανε²⁵ μαρμαροκαμωμένες
 κι οι μπάρες σου τετράδιπλες σιδεροβουλωμένες.
 Κρίμα στον πύργο τον ψηλόν, οπούταν παινεμένος
 κι ο Κωστανής τον έκαμε κι εγίνη ρημιασμένος.
 Κασιότη κλέφτη Κωσταντή να σ' εύρει τέτοιο βράδυ
 κι ως φάγασιν τον Τσεσμελήν οι σκύλλοι στο λιβάδι.
 Πο λάθος σαν τον σκότωσαν, κακώς κακού τον πήγαν
 στου λιβαδιού τες ξεβρουλιές²⁶, τον άφησαν και φήγαν
 και σαν εβρόμεσεν εκεί στις ξεβρουλιές κριμμένος
 πο σκύλλους και πο ώρνεα εφάνη φαγωμένος.
 Κακούργοι τέτοια πρέπει τως, τσά να ψωφολογώσι
 στα έρμα να βρομέζωσι κι οι σκύλλοι να τους τρώσι.

Από τα πρόσωπα της στιχοπλακιάς, ο Χατζηγιακουμής ο Μακρής είναι ο Ιάκωβος Χατζηγιακουμής παπά Σεβαστού (1805 – 1880) περίπου, του οποίου το όνομα συναντούμε δύο φορές στους κώδικες της ιεράς μητροπόλεως Κω.

Στις 22 Ιουλίου 1838 γίνεται Αρχιερατικός επίτροπος στο Πυλί, με το Αρχιερατικό αποκαταστατικό γράμμα του Αρχιεπισκόπου Παγκρατίου, ενώ στις 6 Αυγούστου 1845 συνυπογράφει με άλλους δημογέροντες και προκρίτους της Χώρας και των χωριών της Κω την ίδρυση Ελληνικών και αλληλοδιδασκτικών σχολείων για την εκπαίδευση και μόρφωση της νεολαίας του νησιού. Στις σελίδες 112 και 113 του κώδικα Β' της ιεράς Μητροπόλεως Κω είναι γραμμένη η Πράξη της Γενικής Συνελεύσεως των Δημογερόντων της Χώρας και των Χωριών υπό την προεδρία του Αρχιεπισκόπου Κώου Παγκρατίου.

Η Χατζηγιακουμάκαιμα της στιχοπλακιάς πρέπει να ήταν ή πρώτη γυναίκα του Μακρή ο οποίος παντρεύτηκε 3 φορές.

²² ασλάνι=λιοντάρι, ατρόμητος άνθρωπος. ξ.λ.

²³ καπλάνι=τίγρης, γενναίος άνθρωπος. ξ.λ.

²⁴ μεϊντάνι=πλατεία, ανοιχτό μέρος, εδώ μεγάλες εκτάσεις γης. ξ.λ.

²⁵ επρέπανε, από το πρέπει, φαίνεται ωραία,αξίζει, ταιριάζει, ξεχωρίζει. πρεπός=ομορφιά

²⁶ ξεβρουλιές, συστάδες από βούρλα.

Από πληροφορίες που έχουμε από την ίδια τη στιχοπλακιά με την γυναίκα του αυτή που πρέπει να ήταν η πρώτη, απέκτησε 6 παιδιά από τα 18 που είχε αποκτήσει συνολικά από τους τρεις του γάμους. Τον Γιώργη (Χατζηγιώργη), τον Αντώνη, την Κατερινιώ, την Κυδωνιά, τον Γιαννάκη, και την Ανθούσα.

Μια άλλη Ανθούσα κόρη του Χατζηγιακουμή του Κοντού συνώνυμη με την Ανθούσα της στιχοπλακιάς, ήταν η μητέρα του Ιακώβου Ζαρράφτη ο οποίος ήταν εγγονός του Χατζηγιακουμή του Κοντού που ήταν προεστός στο Ασφενδιού. Αυτός ονομαζόταν Κοντός σε αντιπαράθεση με τον πρωτοξάδελφο που όλοι τον φώναζαν ο Χατζηγιακουμής ο Μακρής λόγω του ύψους του και αυτός ονομαζόταν Ιάκωβος γι' αυτό και ο Ζαρράφτης ονομάστηκε Ιάκωβος από το όνομα του παππού του. Ο εξαίρετος αυτός ιστοριοδίφης διέσωσε το κείμενο τις στιχοπλακιάς, ίσως όπως την άκουγε από το στόμα της μητέρας του.

Το γεγονός της δολοφονίας μπορούμε να το τοποθετήσουμε χρονικά στο έτος 1856. Σύμφωνα με τη στιχοπλακιά το φονικό έγινε βράδυ Τετάρτης ξημερώματα Πέμπτης στις 8 Οκτωβρίου. Σύμφωνα με το ηλεκτρονικό ημερολόγιο στο Ιντερνέτ στη δεκαετία 1850 η 8^η Οκτωβρίου πέφτει Τετάρτη μόνο το έτος 1856. Έτσι λοιπόν με σιγουριά βεβαιώνεται η χρονολογία του γεγονότος.

Υπάρχει ακόμα και μια άλλη ένδειξη. Από έρευνα που έγινε διαπιστώνεται ότι η Κως τις δεκαετίες 1840-1850 πέτυχε φορολογικές ελαφρύνσεις από τον Σουλτάνο. Η προφορική παράδοση διασώζει το γεγονός ως εξής: «Ο Χατζηγιακουμής πλούσιος άρχοντας με μεγάλη κτηματική περιουσία (λέγεται ότι και η λίμνη του Λινοπότη ήταν στην ιδιοκτησία του) μετέφερε και πουλούσε τα προϊόντα της παραγωγής του, σταφύλια και άλλα αγροτικά προϊόντα με τα καΐκια του στην Αλεξάνδρεια, στην Κωνσταντινούπολη και σε πολλά νησιά του Αιγαίου. Σε ένα του ταξίδι στην Πόλη πετυχαίνει να αποσπάσει φερμάνι με το οποίο ελαφρυνόταν η βαριά φορολογία και δινόταν διαταγή να περιοριστούν οι αδικίες που γινόντουσαν στους ραγιάδες από τους υπαλλήλους του Τουρκικού κράτους».

Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι είχε προηγηθεί ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος στον οποίο η Τουρκία υπέστη καθοριστική ήττα κατά τη ναυμαχία στον Τσεσμέ και η συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτση που υπεγράφη τότε διακανόνιζε την αμνηστία των νησιωτών και έδινε ελευθερία του θρησκευματος και της ακωλύτου μεταναστεύσεως. Εξ άλλου από πληροφορίες που πήρα από μέλη της οικογένειας, ο Χατζηγιακουμής είχε στην Κωνσταντινούπολη στενές σχέσεις με το Πατριαρχείο το οποίο επισκεπτόταν συχνά όταν για εμπορικούς λόγους βρισκόταν στην Πόλη. Αλλά και οι διορισμοί του ως αρχιερατικού επιτρόπου στο Πυλί, επιβεβαιώνουν την πληροφορία αυτή.

Ο Ζαρράφτης στο Β' μέρος των Κωίων του Ιστορία της Κω και στη σελίδα 99 μας δίνει ένα δείγμα από τέτοιο φερμάνι:

«Συ Καδή της Ρόδου και συ Ναϊπη της νήσου Κω..... Άμα λοιπόν φθάσει η παρούσα μου διαταγή, να μη επιτρέψετε, οι μπιρμινιάνδες, οι μίριλιβάνιδες, οι μοντεσελίμιδες, οι βοϊβόδες, οι προύχοντες, οι φρούραρχοι, οι ορτουβέηδες, οι τιμαριώται, οι σεριπάσιδες, οι σερισουροτσιδες, εισπράκτορες και λοιποί υπάλληλοι, συλλέγοντες αυτοί τους εις τους ραγιάδες επιβεβλημένους φόρους να ανοχλώσι, και παραβιάζωσι μηδένα εξ αυτών και φροντίσετε όπως οι φορ' εισπράκτορες δια των υπαλλήλων του βακουφίου..κλπ.»

Υπάρχει όμως και η εκδοχή ότι η επίσκεψη του στην Κωνσταντινούπολη στο ταξίδι του αυτό απέβλεπε στο να ενταχθεί και η Κως στον θεσμό της Μακτού, δηλαδή στην καταβολή ενιαυσίου φόρου, όπως και τα άλλα μικρά νησιά της Δωδεκανήσου. Σύμφωνα λοιπόν με τη στιχοπλακιά η δολοφονία της γυναίκας του συμβαίνει κατά την απουσία του σ' αυτό το ταξίδι.

Στη στιχοπλακιά αναφέρεται ότι η Χατσηγιακουμάκαινα δε ξεψυχούσε παρά τις πληγές που είχε στην κοιλιά. Η οικογενειακή παράδοση λέει ότι είχε στο σκουφί το τυλιγμένο με το τσεμπέρι της ένα σταυρό με τίμιο ξύλο που είχε φέρει από τα Ιεροσώλημα. Ήταν συνήθεια την εποχή εκείνη να φορούν και οι γυναίκες όπως και οι άνδρες ένα είδος σκουφιού τη νύχτα όταν πήγαιναν για ύπνο. Επειδή όμως υπέφερε από τους πόνους που είχε από τις μαχαιριές του δολοφόνου ζήτησε με νοήματα να της βγάλουν το σκουφί της που ήξερε ότι είχε το σταυρό και έτσι ξεψύχησε.

Ο Χατζηγιακουμής ο Μακρής παντρεύτηκε όπως είπαμε 3 φορές και απέκτησε από τους τρεις του γάμους συνολικά 18 παιδιά. Τα έξι τα απέκτησε από την πρώτη του γυναίκα η οποία ονομαζόταν Μαρία και καταγόταν από τις απέναντι ακτές της Μικράς Ασίας. Από στοιχεία του Ληξιαρχείου Πυλίου με την Τρίτη του γυναίκα απέκτησε 3 παιδιά. Άρα από τον δεύτερο του γάμο πρέπει να γέννησε 9 παιδιά. Από πληροφορία που πήρα από τον αγαπητό Δημήτρη Χατζηνικολάου ο οποίος προέρχεται από την οικογένεια Χατζηγιακουμή, τη δεύτερη γυναίκα του Μακρή την έλεγαν Κυδωνιά.

Ο τρίτος γάμος ήταν όπως μας λέει η παράδοση επεισοδιακός. Ο Μακρής σε ένα του ταξίδι στη Νίσυρο, μετά τη χηρεία από την δεύτερη του γυναίκα, γνώρισε την ωραία Φλώρα την οποία ερωτεύτηκε και στην οποία υποσχέθηκε φεύγοντας από τη Νίσυρο ότι θα ξαναγύριζε για να την πάρει στην Κω και να την παντρευτεί. Όμως οι γονείς της προτίμησαν να την παντρέψουν με κάποιο συμπατριώτη τους Νισύριο. Το μαθαίνει ο Χατζηγιακουμής, ξεκινά για την Νίσυρο και προλαβαίνει την ώρα που άρχιζε το μυστήριο του γάμου να την κλέψει και να τη φέρει στην Κω. Μαζί της απέκτησε τον Μανολάκη τον Βασίλη και τη Ζαφείρα.

Το 1865 γεννιέται από την Τρίτη του γυναίκα Φλώρα Χατσησπανού, ο Μανολάκης Χατζηγιακουμής το πρώτο παιδί του τρίτου γάμου. Υπάρχει η Πράξις Θανάτου του με την οποία επαληθεύονται όλες αυτές οι πληροφορίες ότι δηλαδή γεννήθηκε το 1865 αφού ήταν 71 ετών το 1936 χρονολογία του θανάτου του. Στην Πράξη Θανάτου αναφέρεται ότι ήταν γιός του Ιακώβου Χατζηγιακουμή και της Φλώρας Χατσησπανού και ότι απέθανε από Νεφρίτιδα. Ως επάγγελμα αναφέρεται το του γεωργού. Η παράδοση λέει ότι είχε μεγάλη κτηματική περιουσία και επειδή η ασθένεια του τον βασάνισε επί δύο χρόνια ένα μεγάλο μέρος της περιουσίας αυτής περιήλθε στον γιατρό Μιχαήλ Παρθενιάδη που τον κουράριζε και τον επισκεπτόταν στο Πυλί με το μοναδικό μέσο μετακίνησης της εποχής, το μουλάρι.

Ο Μανολάκης απέκτησε 6 παιδιά με τη σύζυγο του Καλλιόπη Χατζηπέτρου Τον πρωτογιό του τον βάπτισε Βασίλη αντί Γιακουμή για να αναστήσει το θείο του Βασίλη που απέθανε χωρίς να αφήσει κληρονόμους.

Ο Βασίλης Χατζηγιακουμής έζησε 79 χρόνια και είχε σύζυγο τη Μαριώ Χατζηνικολάου του Πασχάλη. Απέκτησε 9 παιδιά. Ο Πρωτογιός του Μανόλης (1916-1987) παντρεύτηκε τη Καλλιόπη Κλεάνθη Καμπούρογλου με την οποία απέκτησε 5

παιδιά τη Μαρία Χατζηγιακουμή-Νούτσου, την Αργυρώ, το Βασίλη, τον Κλεάνθη, και την Ευαγγελία.

Δύο άλλες πληροφορίες μου έδωσε ο αγαπητός φίλος Θεόφιλος Χατζηστέργος ο οποίος από τη μεριά του πατέρα του κατάγεται από την οικογένεια Χατζηγιακουμή. Μας βεβαιώνει ότι ο δολοφόνος, το Κασιωτάκι, κυνηγήθηκε μετά από χρόνια από το γιο του Μακρή Χατζηφιλιππή και παραδόθηκε στις αρχές για να δικαστεί. Πράγματι καταδικάστηκε σε θάνατο αλλά ο νόμος τότε προέβλεπε ότι μπορούσε να ζητήσει χάρη από τον μηνυτή του. Ο Χατζηφιλιππής τον λυπήθηκε και του χάρισε τη ζωή. Όταν όμως το έμαθε ο πατέρας του οργίστηκε με το γιο του και του καταράστηκε να μην αποκτήσει αρσενικούς απογόνους. Πράγματι ο Χατζηφιλιππής έκανε μόνο κόρες. Η άλλη πληροφορία αφορά στην ώρα της δολοφονίας. Η οικογενειακή παράδοση μας παραδίνει ότι η Χατζηγιακουμάκαινα κοιμόταν στον πάνω ταβλάδο και είχε στην κλίνη της το μικρότερο της παιδί που ήταν ακόμα μωρό.

Η κ. Πόπη Θεοδώρου με διαβεβαίωσε ότι θυμάται τον τάφο του Χατζηγιακουμή που ήταν στην αυλή του Αγίου Νικολάου στο Πυλί

Από τα ιστορικά στοιχεία που συγκεντρώσαμε μάθαμε ποιος ήταν ο Χατζηγιακουμής ο Μακρής και ποια η Χατζηγιακουμάκαινα που σφάχτηκε κείνο το καταραμένο βράδυ μέσα στο σπίτι της. Ερωτήματα πολλά με απασχόλησαν από την πρώτη φορά που διάβασα την στιχοπλακιά και μου έκαμε τόση εντύπωση, που αναγκάστηκα να την μελετήσω πολλές φορές προστρέχοντας σε λεξικά και βιβλία για να βρω τη σημασία και της τελευταίας λέξης για να μπορέσω να καταλάβω την πρόθεση του λαϊκού ποιητή ο οποίος εκτός από τα γεγονότα που περιγράφει με τόση γλαφυρότητα μας δίνει και ορισμένα διδάγματα, άλλοτε για τους κινδύνους του υπερβολικού πλουτισμού, και άλλοτε για την τιμωρία που πρέπει να έχουν όσοι εμπλέκονται σε τέτοιες κακουργηματικές πράξεις.

Προσπάθησα και πήρα πληροφορίες σχετικά με το γεγονός της δολοφονίας από συγγενικά πρόσωπα της οικογένειας Χατζηγιακουμή καθώς και από ηλικιωμένους κατοίκους του Πυλίου. Από αυτούς έμαθα ότι και σήμερα ακόμα αν περάσεις μεσάνυχτα έξω από τον ερειπωμένο Πύργο που είναι στοιχειωμένος ακούς φωνές, κλάματα και αναστεναγμούς από μια γυναίκα και ένα άνδρα.

Όμως μια τέτοια συγκλονιστική ιστορία εξάπτει τη φαντασία κι έτσι δημιουργήσαμε την παρακάτω αφήγηση με βάση πάντα τους στίχους που ο λαϊκός ποιητής μας άφησε.

Γύρο στα 1830 λίγα χρόνια μετά την μεγάλη Ελληνική επανάσταση, οι Τουρκικές αρχές του νησιού για λόγους που ίσως να οφείλονται σε μια επιδημία χολέρας που είχε ξεσπάσει τα χρόνια εκείνα και θέριζε τον πληθυσμό ή από το φόβο εκδήλωσης επαναστατικών ενεργειών από του κατοίκους του νησιού, διέταξαν την εκκένωση των κάστρων του Παλιού Πυλίου και της Αντιμάχειας. Από το κάστρο της Αντιμάχειας το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων εγκαταστάθηκαν στο εύφορο οροπέδιο που και σήμερα υπάρχει το χωριό της Αντιμάχειας σε τέσσερις χωριστούς οικισμούς των Αγίων Αποστόλων, της Σκορδαλούς, του Προσκυνηματος και του Βαλλάρη, ενώ μια μικρή ομάδα κατευθύνθηκε νότια προς τη θάλασσα και έχτισαν τον πρώτο οικισμό της Καρδάμαινας στην περιοχή των Αγίων Αναργύρων. Αργότερα μετατοπίστηκε το

χωριό στη σημερινή του θέση κοντά στην παραλία περίπου στο χώρο που προϋπήρξε η αρχαία Αλάσαρνα.

Από το Παλιό Πυλί πάλι, ξεκίνησαν δύο ομάδες κατοίκων ακολουθώντας τις δύο μεγάλες και πλούσιες οικογένειες του χωριού τους Χατζηνικολούδες που τότε ονομαζόντουσαν Μαρμούγκα και τους Χατζηγιακουμήδες. Η οικογένεια Χατζηνικολάου εγκαταστάθηκε στην ορεινή περιοχή που ονομαζόταν Ασφενδιού (τη σημερινή Ζιά) εκεί που υπήρχαν άφθονα νερά. Η οικογένεια Χατζηγιακουμή προχώρησαν βόρεια και εγκαταστάθηκε εκεί όπου άρχιζε ο μεγάλος κάμπος που έφτανε ως τη θάλασσα. Εκεί θεμελίωσαν το νέο χωριό το Πυλί.

Μέσα σε λίγα χρόνια χτίστηκαν σπίτια κι υποστατικά, καλλιεργήθηκαν κτήματα, άνθισαν επαγγέλματα, και αναπτύχθηκε το εμπόριο. Σε όλες αυτές τις δραστηριότητες η οικογένεια Χατζηγιακουμή είχε τον πρώτο λόγο επειδή τα μέλη της τα διέκρινε η εργατικότητα και η εξυπνάδα.

Γύρω στα 1850 αρχηγός της οικογένειας ήταν ο Χατζηγιακουμής ο Μακρής. Τον έλεγαν έτσι γιατί ήταν ψηλός με κορμί καλοκαμωμένο, ένας ομορφάντρας εργατικός και έξυπνος γεμάτος προτερήματα και χάρες. Είχε πάει στους Αγίους Τόπους και έγινε χατζής αφού βαπτίστηκε στον Ιορδάνη ποταμό. Με τη δεύτερη του γυναίκα εγκαταστάθηκαν στο νέο σπίτι που έχτισε δίπατο με μεγάλους ταυλάδους που χωρούσε στα ημιυπόγεια αμπάρια του τις σοδιές και τις κουμπάνιες από τις συγκομιδές των χωραφιών. Ένα σπίτι αρχοντικό με θολωτό ξέχωρο λουτρό φούρνους και πλυσταριά.

Ο Μακρής είχε στη δούλεψη του πολλούς εργάτες και κοπέλια, παιδιά φτωχών οικογενειών που δούλευαν για λογαριασμό του όλο το χρόνο. Για πληρωμή είχαν το καθημερινό τους φαγητό και κάθε χρόνο το αφεντικό τους αγόραζε μια καινούργια φορεσιά και ένα ζευγάρι παπούτσια. Έτσι γινόταν τα χρόνια εκείνα. Όταν τα παιδιά αυτά μεγάλωναν και ερχόντουσαν σε ηλικία γάμου, το αφεντικό τους έδινε είτε ένα χωράφι για να το καλλιεργούν ή χρήματα για να μπορέσουν να φτιάξουν δικό τους σπίτι.

Το Κασιωτάκι τον Κωνσταντή, Ο Χατζηγιακουμής, τον πήρε στη δούλεψη του από μικρό. Του δούλεψε αρκετά χρόνια και επειδή ήταν έξυπνο παιδί τον έπαιρνε μαζί του πολλές φορές στα ταξίδια του που έκανε στην Πόλη και σε άλλα μέρη για τα εμπόρια και τις δουλειές του. Όταν ο Κωνσταντής μεγάλωσε και ήρθε η ώρα να φύγει ζήτησε από το αφεντικό του αντί για χωράφι ή για σπίτι να του αγοράσει ένα καϊκι για να επιδοθεί στο εμπόριο. Είχε βλέπεις μάθει καλά τη δουλειά του εμπορίου στα χέρια του Μακρή και νόμιζε ότι η θάλασσα είναι παιχνίδι εύκολο και ότι θα του έφερνε εύκολα κέρδη. Στην αρχή κάτι έκανε κουβαλώντας και εμπορευόμενος τζαρτζαβατικά και άλλα προϊόντα στα γύρω νησιά την Κάλυμνο, τη Λέρο, τους Λειψούς, την Πάτμο και τις απέναντι ακτές της Μικράς Ασίας. Όμως εκείνο το καλοκαίρι ένα αναπάντεχο μπουρίνι αναποδογύρισε το καϊκι του φορτωμένο με όλη του τη σιρμαγιά σε εμπόρευμα έξω από την Ανάφη και από τότε άρχισε να τον παίρνει η κάτω βόλτα.

Στην ανάγκη του, συνεταιρίστηκε με κάποιον, που όλοι τον έλεγαν Τσεσμελή γιατί καταγόταν από τον Τσεσμέ ένα μέρος κοντά στη Σμύρνη. Ο Τσεσμελής αυτός ήταν ένας παράξενος οξύθυμος τύπος που πολλά ακούγονταν για το άτομο του. Λέγαν ότι είχε παλιά πάρε δώσε με κάποιους Τουνιζιάνους πειρατές και ο χαρακτήρας του ήταν απότομος και άπληστος. Οι δυο συνétαιροι κατάφεραν να επιδιορθώσουν το ναυαγισμένο καϊκι και άρχισαν πάλι τα ταξίδια παίρνοντας για πλήρωμα ακόμα ένα ναύτη.

Εκείνο το σκοτεινό κι αφέγγαρο βράδυ γύρο από το λαδοφάναρο, συζητούσαν στο κατάστρωμα του καϊκιού και οι τρεις τους. Είχαν αράξει από την περασμένη μέρα σε

κάποια παραλία της Κω απέναντι από τη Ψέρημο με σκοπό να φορτώσουν μποστανικά που θα τα μετέφερναν στη Σύμη. Ο Κωνσταντής τους ιστορούσε για τα πλούτη του παλιού αφεντικού του και για το «μάλι» που έκρυβε στον ψηλό του Πύργο στο Πυλί. Μάλιστα γεμάτος περηφάνια καυχόταν για την εμπιστοσύνη που του έδειχνε ο αφέντης του στέλνοντας τον πολλές φορές να του φέρει φλουριά που τα χρειαζόταν για να πληρώσει κάποιον με τον οποίο είχε δοσοληψίες για αγορές κτημάτων και άλλες δουλειές. Τότε ο σύντροφος του ο Τσεσμελής τον ρωτά μπας και ξέρει που το φυλάει το χρυσάφι του ο Μακρής γιατί αν τα κατάφερναν να το αρπάξουν θα έλυναν δια παντός το μεγάλο οικονομικό τους πρόβλημα.

Του Κωνσταντή του καλάρωσε η ιδέα. Είχε μάθει από ένα χωριάτη που είχε συμφωνήσει να αγοράσει το καρπούζι του την προηγούμενη μέρα, ότι ο Μακρής λείπει στην Κωνσταντινούπολη. Ήταν λοιπόν μια ευκαιρία που δεν θα παρουσιαζόταν ξανά να γίνουν πλούσιοι.

Περίμεναν να περάσει λίγο η ώρα και πριν μεσουρανήσει ο αποσπερίτης, αφού πασάλειψαν τα πρόσωπα τους με φούμο, ξεκίνησαν οπλισμένοι με το γκρα τα κουμπούρια και τις μαχαίρες που είχαν στο πλοίο, ανηφορίζοντας προς το χωριό.

Θα 'ταν μεσάνυχτα όταν παραβιάζοντας την πόρτα μπήκαν στο σπίτι του Μακρή. Η Χατζηγιακουμάκαινα κοιμόταν στον πάνω ταβλάδο και οι δυο γιοί του Μακρή στον κάτω. Αρχισαν να ψάχνουν για τα φλουριά. Τα δυο αγόρια ξύπνησαν με τη φασαρία που έκαναν οι τρεις κλέφτες. Τότε αυτοί τους έβαλαν τις φωνές και τους απειλούσαν ότι θα τους σκοτώσουν αν δεν τους παραδώσουν το χρυσάφι που είχαν. Τα παιδιά κατατρομαγμένα από τις φωνές των τριών κακούργων έλεγαν ότι στο σπίτι αυτό δεν υπήρχαν φλουριά γιατί τα έχει και τα φυλάει ο αδελφός τους σε άλλο σπίτι. Ο Αντώνης εκείνη τη στιγμή σκέφτηκε να φωνάξει για βοήθεια τον Νικόλα το κοπέλι τους, ο Τσεσμελής όμως με τη χατζάρα που κρατούσε του κατεβάζει ένα χτύπημα στο μέρος της κοιλιάς και στην κυριολεξία τον ξεντερίζει. Αμέσως για να προλάβει τις αντιδράσεις του δεύτερου παιδιού ο Τσεσμελής, αρπάζει τον νεαρό Γιώργη και τον στήνει όρθιο μπροστά του. Του βάζει με το ένα χέρι, το μαχαίρι στο λαιμό και με το άλλο, προτάσσει την караμπίνα στη θέση της καρδιάς.

Με τη φασαρία και τις φωνές ξυπνά και η μάνα που κοιμόταν στον πάνω ταυλάδο. Μόλις πήγε να κατέβει τη σκάλα βλέπει το παιδί της τον Αντώνη με τα έντερα πεταμένα έξω. Βάζει τις φωνές ζητώντας βοήθεια από τους γείτονες. Τότε ο Κωνσταντής πηδώντας δυο-δυο τα σκαλιά ανεβαίνει στον ταυλάδο αρπά τη Χατζηγιακουμάκαινα από το λαιμό τη σέρνει χάμω και της μπήγει το μαχαίρι.

....«Τρεις μαχαριές εις τον λαιμόν και μian εις τη κοιλιάν της»....

....«οπού βγαν τα συκώτια της μαζί με τ' άντερα της»....

Τα χτυπήματα ήταν δυνατά και η άτυχη μάνα έχασε αμέσως τις αισθήσεις της. Αμέσως μετά οι τρεις ληστές άρχισαν να συνομιλούν για να αποφασίσουν τι θα έπρεπε να κάμουν. Ο Γιώργης όμως θέλοντας να μάθει αν η μάνα του ήταν ζωντανή της φώναξε από κάτω και ενώ περίμενε την απάντηση της ο Κωνσταντής τον σημαδεύει με την караμπίνα του και τον πυροβολεί. Ήθελε έτσι να μην αφήσει μάρτυρα του φονικού. Η σφαίρα όμως αντί να σκοτώσει τον Γιώργη σκοτώνει τον Τσεσμελή που ήταν κοντά του. Πάνω στην αναμπουμπούλα που ακολούθησε το σκοτωμό του Τσεσμελή, ο Γιώργης που ήξερε καλά τα κατατόπια του σπιτιού, τα καταφέρνει και χώνεται στο υπόγειο του ταυλάδου και από το μικρό παραθυράκι που είχαν για τον εξαερισμό του υπογείου, βγαίνει στο δρόμο όπου αρχίζει τις φωνές καλώντας σε βοήθεια την αδελφή του Κατερινιώ και τον γαμπρό του. Οι κλέφτες

βγαίνουν στην πόρτα και τον πυροβολούν δύο φορές χωρίς όμως να τον πετύχουν. Τρομοκρατημένοι σέρνουν και φορτώνονται το πτώμα του σκοτωμένου συντρόφου τους και το βάζουν στα πόδια χωρίς να πετύχουν το σκοπό τους να κλέψουν τα χρυσά φλουριά του Μακρή.

Οι επόμενοι στίχοι της στιχοπλακιάς είναι γεμάτοι με σκηνές τραγικές. Γύρω από την δύστυχη μάνα έρχονται τα παιδιά της οι κόρες της και οι γαμπροί της. Η Κυδωνιά, το Γιαννάκη, η Κατερινιώ, και η Ανθούσα. Η τραγική μάνα συνέρχεται σηκώνει τα ρούχα της και τους δείχνει τις πληγές της. Η πιο μεγάλη κόρη η Κατερινιώ της ζητά να της υποδείξει τρόπους για να την γιατρέψει, και η μάνα της λέει τα γιατροσόφια που πρέπει να χρησιμοποιήσει:

...»ψήσε ψωμί με το κρασί και βάλ' μου στο λαιμό μου»..
...»σφάξε σφαχτόν Κατερινιώ και μέσα τύλιξε με»....
...»Βράσε νερό Κατερινιώ και βάλτε μου τα πόδια»...

Τα πόδια της άρχισαν να παγώνουν και κείνη ξέροντας ότι το τέλος της πλησιάζει δεν σκέφτεται τον εαυτό της αλλά το παιδί της:

....»Αν ειν' καλά ο Αντώνης μου θέλω να σ' ερωτήσω»....

Η Κατερινιώ την παρηγορεί λέγοντας της ψέματα ότι ο Αντώνης είναι καλά. Εκείνη όμως νιώθοντας ότι οι ώρες της τελειώνουν αφήνει εντολή στην Κατερινιώ την πρωτοκόρη να φροντίζει τα μικρά της παιδιά που τα «παραφήνει» σε κείνη. Αμέσως μετά σκέπτεται τον άντρα της που λείπει στα ξένα και με λόγια γεμάτα λατρεία ζητά να τον πληροφορήσουν για τον άδικο χαμό της και την επιβεβαίωση της αγάπης της με γράμμα που πρέπει να του στείλουν. Σαν να μιλά στο χαρτί, βάζει στο στόμα της ο ποιητής τους παρακάτω στίχους:

....»Κι όταν σε πιάσει ο Χατζής, γραφή, να σε νεγνώσει,
γένου συ μανδυλάκι του, δάκρυα να σε γεμώσει.

Όμως η ψυχή της δεν έβγαινε ακόμα, και όπως μαρτυρεί συγγενικό πρόσωπο της οικογένειας, είχε πια χάσει πολύ αίμα, προσπαθούσε να μιλήσει αλλά δεν ακουγόταν η φωνή και έγενε να της βγάλουν το μαντίλι που φορούσε. Μέσα βρήκαν τυλιγμένο ένα σταυρό που πάνω του είχε ένα κομματάκι άγιο ξύλο. Μόλις της έβγαλαν το τσεμπέρι με το σταυρό ξεψύχησε.

Αμέσως άρχισε το ξόδι. Τοποθέτησαν τους δύο νεκρούς τον ένα δίπλα στον άλλο, μάνα και γιό κοντά-κοντά. Τους έκλαψε όλο το χωριό, μικροί και μεγάλοι, αποδίδοντας το κακό στην καταφαγούρα και την κακογλωσσιά και τους έθαψαν δίπλα-δίπλα στην αυλή του Άϊ Νικόλα.

Ο λαϊκός ποιητής τα βάζει στο τέλος του ποιήματος με τον πλούσιο άρχοντα που από ανεμελιά χωρίς φροντίδα άφησε το κακό να ριζώσει στο σπίτι του. Στο σπίτι όπου έπρεπε οι πόρτες του να ήταν μαρμαροκαμωμένες με μπάρες τετράδιπλες σιδεροβουλωμένες και να ζουν και να βασιλεύουν μέσα του καπλάνια και ασλάνια αφού ήταν μεγάλος άρχοντας και είχε τόσες εκτάσεις.

Στους τελευταίους στίχους ακούγονται κατάρες για τον Κωνσταντή. Να βρει το ίδιο τέλος με αυτό που βρήκαν τα θύματα του και να καταντήσει σαν τον σκοτωμένο

Τσεσμελή που τον παράτησαν οι σύντροφοι του σε μια ερημιά που μόνο βρούλα φύτεωναν.

Τέτοια πρέπει στους κακούργους να ψοφολογούν και τα πτώματα τους να βρωμίζουν στις ερημιές και να τα τρων τα όρνια και οι σκύλοι.

Τελειώνοντας θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της οικογένειας Χατζηγιακουμή για τις πληροφορίες που με προθυμία μου έδωσαν. Την κ. Πόπη Θεοδώρου την κ. Μαρία Χατζηγιακουμή Νούτσου, τον κ. Δημήτριο Χατζηνικολάου, τον κ. Θεόφιλο Χατζηστέργο, τον κ. Γιάννη Χατζηγιακουμή, την κ. Ασπασία Χατζηγιακουμή, καθώς και τις δύο κυρίες από το Πυλί που δεν δέχτηκαν να μου δώσουν τα ονόματα τους.

Είχα τελειώσει την εργασία μου και ετοιμαζόμουν να την παραδώσω στο συμβούλιο του «Φιλήτά» για να συμπεριληφθεί στην ύλη του ΙΑ' τόμου των «Κωακών» όταν τον περασμένο Αυγούστου πραγματοποιήθηκε στο Πυλί η εκδήλωση για την παρουσίαση των τριών βιβλίων του αείμνηστου δασκαλου λαογράφου Νικολάου Ζάρακα. Την επομένη δέχτηκα ένα τηλεφώνημα από μια καλή φίλη που γνώριζε για την εργασία μου: «Είδες τα 'Σταχιολογήματα Λαογραφίας' του Ζάρακα; έχει τη Χατζηγιακουμάκαινα με αρκετές παραλλαγές και καθορισμό της χρονολογίας».

Ζήτησα από τον φίλο Ηλία Καματερό ο οποίος πρόθυμα μου έδωσε και τα τρία νεοεκδοθέντα βιβλία που περιέχουν το μέχρι σήμερα ανέκδοτο έργο του ακούραστου εκπαιδευτικού. Στο βιβλίο «Σταχυολογήματα Λαογραφίας» στη σελίδα 73 υπήρχε πράγματι η στιχοπλακιά

Παραθέτω το έμμετρο κείμενο όπως παραδόθηκε από τον Μιχαλάκη Χαζηνικολάου στον Ζάρακα και θα προσπαθήσω να επισημάνω τις νέες πληροφορίες που μας δίνει το νέο εύρημα καθώς και τις διαφορές των δύο ποιημάτων. Είναι φανερό ότι η μία στιχοπλακιά συμπληρώνει την άλλη και οι δύο μαζί μας παρέχουν πληροφορίες που μας επιτρέπουν να παρακολουθήσουμε τα γεγονότα πριν και μετά το φονικό.

Το νέο ποίημα έχει 69 στίχους δεκαπεντασύλλαβους, σχεδόν τους μισούς από το ποίημα του Ζαρράφτη που έχει συνολικά 136 στίχους.

Η στιχοπλακιά της Χατζηγιακουμάκαινας

Σ'τά χίλια οκτακόσια εις τα πενήντα πάνω
εις τας οκτώ του Οκτωβρίου έγεινε εν σημείον,
Τετράδι βράδιασε κι η Πέμπτη ξημερώνει
Κ' η Πέμπτη που ξημέωσε είθε μη ξημερώσει,
ξημέρωσε για δυό ψυχαίς για να ταις θανατώσει
Πέμπτη τους εσκοτώσασιν Παρασκευή τους χόνουν,
Οι κλέπται τώρα κόψασιν μ' αλήθεια δεν γλυτώνουν,
Κάτω ς' του Χη Γιακουμή εις του μακρή που λέσι,
Εκεί πήγεν ο Κωνσταντής για να τους εσκοτώσει,
Μα δεν επήγε μοναχός πήρε και συντροφάκια
Για να τους εσκοτώσουσιν να πάρουνε φλουράκια
Ανάθεμαν τα για φλουριά κείνα και το καλόν τους
χειρότερη εάν' η πίκρα τους παρά το διάφορον τους
Την πόρτα μέσα μπαίνασιν γυρεύαν τους το μάλι
Τον λύχνον εσυμπάλασιν γιατί δεν είχε λάδι
Πέτε μου βρε βρομόσκυλα που τώχετε το μάλι,
να μη σας εσκοτώσωμεν κι πάει το κεφάλι,

Πέτε μας βρε βρομόσκυλα πέτε μας βρε σκυλάκια
να μη σας εσκοτόσωμεν σαν ίδια πουλάκια
Αντώνης ο κακόμοιρος απολογήθηκεν τους
τα κλειδιά δεν ειν' εδώ ο αδελφός μου τάχει
Αν θέλετε κλουθάτε μου πάμε να σας τα δώσει
Κι ο Τσεσμελής σαν τώκουσε πολύ του βαροφάνει
μια χατζαριά του τείναξεν και τάντερα του βγάλει
Κι' Αντώνης ο κακόμοιρος πο την τρομάρα κείνη
έβγαλε το κλειδάκην του και του φονιά το δίδει.
Να Τσεσμελή σύ το κλειδί κι άνοιξε την κασέλα
φλουράκια έχει περισσά και σώνουν σε εσένα
Κι Αντώνης ο κακόμοιρος τάχαρο παληκάρι
τον φόβον και τον πόνον μου άλλος να μην τον πάρη
Κι η μάνα σαν τον ήκουσε φωνήν μεγάλη βγάλει
Κι ο Κωνσταντής σαν τώκουσε την σκάλα πάνω βγαίνει
και χάμε την επέταξε μπίγει της το μαχαίρι.
τρεις μαχαιριαίς εις τον λαιμόν κι οκτώ εις την κοιλιά της
μ' αλήθεια ζ' την υστερινήν εκάει η καρδιά της.
Εκάει η καρδούλα της εκάει κι η κοιλιά της.
απ' ούβγαν τα σηκότια της ήβγαν και τάντερα της.
Αφού τους εσκοτόσανε ακάμασιν παζάρι
όλους να τους πωβγάλωσι με τώρημο χαζάρη.
Κι ο Γιωργαράς επρόβαλε χαζίδενα φωνάζει
τι έχεις σύ χαζίδενα κλαίεις κι ανεστενάζεις
Τι έχεις σύ χαζίδενα πόψε με τα παιδιά σου
Πάρι μου ο Χη Γιακουμής δεν εάν εδώ κοντά σου
Και ο Κασειώτης τώκουσε πολύ του βαροβάνει,
μια τρουμπουνιά του έσειρε δια να τον ποβγάλει.
Τον σύντροφον του σκότωσε και κόβει του το χέρι
κι από τον πόνον τον πολύ πέφτει του το μαχαίρι
πέφτει και το κλειδάκη τους πέφτει και το χαζάρη.
Τότε ο Χη Γιώργης μας πέφτει μεσ' το σιτάρη
Και πάγει ζ' του Κατερινιού και πάγει ζ' της Ανθούσας.
Άνοιξε σύ Κατερινιό άνοιξε σύ Γαμβρέ μου.
Την μάνα μας σκοτόσασι κι ο αδερφός μας πάγει.
Οι κόρες της το κούσασι λυγοθυμιά ταις πιάνει
Π δυό κανιά ροδόσταμο έριψαν των κορών της
κι εκείνος που τους σκότωσε να πάρει τον καμόν της
Και πάει το Κατερινιό και πάει κι η Ανθούλα
την μάνα τους ρωτούσανε τι είνε μάνα τούτα.
Έλα εδώ Κατερινιώ θέλω να σου μιλήσω
τα τρία τα παιδάκια μου σε θά τά παραφήσω.
Σφάξε σφακτό Κατερινιό μέσα και τύληξέ με
πόψε μου σώσε τας πληγάζ, κόρημου κέρδευσε με
Ψήσε ψωμιά με το κρασί και βάλε ζ' τον λαιμόν μου
εκείνος που με σκότωσεν να πάρει τον καμόν μου.
Γράψε γραφή Κατερινιό και στείλε ζ' τον Χαζί μου
και πως εθανατώσασιν εμένα το κορμί μου.
Γραφή όταν σε πιάσουνε δυό χέρια φίλησε τα,
Κι αν σε ρωτήσουν δι εμέ εσύ ξεύρεις και πέ τα.

Όταν την πιάσεις τη γραφή Χαζί να την νεγνώσης
στρώσε το μανδουλάκη σου δάκρυ να το γιμώσης.

(πιστή αντιγραφή εκ χειρογράφου της
εποχής Νικολάου Χατζηνικολάου)

«Τη Στιχοπλακιά αυτή αντέγραψα όπως ακριβώς είναι γραμμένη σ' ένα μικρό δευτεράκι, με μικροσκοπικά γράμματα, ξεθωριασμένα από την πάροδο του χρόνου - ευανάγνωστα όμως- χωρίς να επέμβω ούτε στην ορθογραφία, ούτε στα σημεία της στίξεως, ούτε και στη στιχουργία. Το δευτεράκι δε αυτό, πρόθυμα και αυθόρμητα, μου προσέφερε διά την αντιγραφή ο εκ Καρδαμαίνης διακεκριμένος δάσκαλος και φίλος συνταξιούχος τώρα κ. Μιχαήλ Ν. Χατζηνικολάου, πολύτιμο κειμήλιο που ήρθε από τον πατέρα του Νικόλαον Χατζηνικολάου, ο οποίος προφανώς θα έγραψε τη στιχοπλακιά αυτή ακούοντας τη από γέροντες και γριές της εποχής του.

Όπως εννοεί ο αναγνώστης, το γεγονός αυτό της δολοφονίας και ληστείας, δίκαια συνετάραξε την κοινωνία όχι μόνο του χωριού του Χατζηγιακουμή, δηλ του Πυλίου, που έφτιαξε και τη στιχοπλακιά, αλλά και ολοκλήρου του νησιού Κω. Και θα την συνετάραξε φοβερά, γιατί ήτο ασύνηθες γεγονός για την εποχή εκείνη, αν ληφθή υπ' όψιν, ότι α) λίγοι πολύ λίγοι θα ήσαν οι κάτοικοι του χωριού κατά το 1850, ως εντοπίζεται το γεγονός στη στιχοπλακιά αφού δεν ήσαν περισσότερα από 20 χρόνια που είχαν μετοικήσει από το Παλιό Πυλί, ύστερα από τη φοβερή χολέρα που το αποδεκάτησε, β) εθνικοκοινωνικός ήτο ο σκοπός για τον οποίο πήγε στην Πόλη ο Χατζηγιακουμής, ως λέγει η Παράδοση, είτε για να κάμει το νησί «**Μαχτού**» δηλ. απηλλαγμένο από φορολογίες, ή να κάμει κοινοτικό το νερό του Λινοπότη, γ) ο Κωσταντής είναι ο επί κεφαλής της συμμορίας, πρώην υπάλληλος του Χατζηγιακουμή, γνωστός ως σήμερα με το επώνυμο Μαραγκάκης, ο δείξας τόσην αγριότητα, θανατώσας την σύζυγο και τον υιόν τους Αντώνη. Τ' άλλα ονόματα Τσεσμελής, Γεωργαράς και Κασιώτης ήταν μέλη της συμμορίας. Παιδιά δε του Χατζηγιακουμή πλήν του Αντώνη είναι και ο Χατζηγιακουμής ο Μακρής η Κατερινιώ και η Ανθούλα.

Δραματικές είναι οι εκκλήσεις της Χατζηγιακουμάκαινας κατά τις τελευταίες στιγμές της ζωής της όταν ζητή βοήθεια, υποδεικνύει φάρμακα και στέλλει τρυφερά λόγια στο σύζυγο της, που κατά τις τραγικές ώρες βρίσκεται μακριά τη»...

Αυτή τη σημείωση άφησε ο Ζάρακας μετά το κείμενο της στιχοπλακιάς. Όμως το φονικό δεν πρέπει να έγινε το 1850 γιατί και στο ίδιο το κείμενο της δεύτερης στιχοπλακιάς στον πρώτο στίχο γράφει: «Στα χίλια οκτακόσια εις τα πενήντα πάνω,» δηλαδή πάνω από το 1850. Σύμφωνα με έρευνα στο ηλεκτρονικό ημερολόγιο του Ίντερνετ στη δεκαετία του 1850 Πέμπτη και οκτώ του Οκτωβρίου συμπίπτει να έχουμε μόνο τη χρονιά του 1856. Άρα εκείνη τη χρονιά πρέπει να συνέβη το «σημείον» όπως λέει ο δεύτερος στίχος.

Πιο κάτω ο Ζάρακας αναφέρει: «Ο Κωσταντής είναι ο επικεφαλής της συμμορίας» και συνεχίζει: «Τα άλλα ονόματα Τσεσμελής, Γεωργαράς και Κασιώτης ήταν μέλη της συμμορίας». Όπως προκύπτει από το κείμενο της πρώτης στιχοπλακιάς ο Κωσταντής και Κασιώτης ήταν το ίδιο πρόσωπο ο δε Γεωργαράς ήταν γιός της Χατζηγιακουμάκαινας αυτός που κατάφερα να διαφύγει και να ειδοποιήσει της αδελφές και τον γαμβρό του. Άρα τα μέλη της συμμορίας ήταν τρία: Ο Κωσταντής, ο Τσεσμελής και ένας ακόμα που δεν κατονομάζεται.

Πάντως από τον Ζάρακα μαθαίνουμε το πραγματικό όνομα του Κωσταντή: «γνωστός έως σήμερα με το επώνυμο Μαραγκάκης».

Ο Ζάρακας θα κάμει ακόμα ένα λάθος, θα αναφέρει τον Χατζηγιακουμή τον Μακρή ως παιδί της Χατζηγιακουμάκαινας ενώ είναι ξεκάθαρο ότι ο Μακρής ήταν ο σύζυγος της. Βλέπε και τον 5^ο στίχο της πρώτης στιχοπλακιάς:

«Εκεί στου Χατζηγιακουμή εις του Μακρή που λέσιν»

Το φονικό έγινε στο σπίτι του Μακρή που ήταν ο αρχηγός της οικογένειας.

Λάθος κάμαμε κι εμείς όταν σε σημείωση της 4^{ης} σελίδας αναφέραμε το «κλειδί» σαν αυτοσχέδιο εκρηκτικό μηχανισμό, ενώ πρόκειται, όπως το διευκρινίζουν στη δεύτερη στιχοπλακιά οι στίχοι 26, 27, 28 για το κλειδί της κασέλας που χρησιμοποιούσαν σαν χρηματοφυλάκιο.

«εύγαλε το κλειδάκην του και του φονιά το δίδει
Να Τσεσμελή συ το κλειδί κι άνοιξε την κασέλα
φλουράκια έχει περισσά και σώνουν σε εσένα».

Με τα νέα στοιχεία της δεύτερης στιχοπλακιάς η Χατζηγιακουμάκαινα του φονικού πρέπει να ήταν η δεύτερη γυναίκα του Μακρή και όχι η πρώτη όπως γράψαμε πιο πάνω. Αυτό προκύπτει και από τον καθορισμό της χρονολογίας και από τη διαφορά της ηλικίας των παιδιών (παιδιά παντρεμένα όπως η Κατερινιώ και παιδιά σε βρεφική ηλικία τα οποία εμπιστεύεται στην μεγάλη κόρη από τον πρώτο γάμο του άντρα της. Ίσως να είχε και άλλα παιδιά εκτός από τα τρία που «παραφήνει στις φροντίδες της Κατερινιώς.

«έλα εδώ Κατερινιώ θέλω να σου μιλήσω
τα τρία τα παιδάκια μου σε θα τα παραφήσω»

Αυτή είναι λοιπόν η ιστορία της Χατζηγιακουμάκαινας του ο άδικος χαμός της συγκλόνισε τα χρόνια κείνα τη μικρή κοινωνία του Πυλίου αλλά και ολόκληρου του νησιού της Κω.

Έτσι, με αφορμή τους στίχους της στιχοπλακιάς και τους στίχους της Οδύσσειας που αναφέραμε στην αρχή, μας δόθηκε η ευκαιρία να πραγματοποιήσουμε την εργασία αυτή.

